

*het verhaal van
Klaas Kitten*

Klaas Kitten

Onze scoutinggroep is vernoemd naar de reus Klaas Kitten. Hij was minstens 2,65m lang en had een ruig voorkomen. Dat lijkt een sterk verhaal maar hij heeft echt bestaan! Onze reus moet omstreeks 1300 geleefd hebben in Spaarnwoude waar hij bekend staat als Klaas van Kieten. Volgens sommigen was hij een boer, volgens anderen een krijgsman. Over het algemeen zijn de historici het over een ding eens: Klaas was een ontzettend fijne vent!

Wat doet een reus uit Spaarnwoude bij een Rotterdamse scoutinggroep? Spaarnwoude is een klein dorpje bij Haarlem en dat ligt nogal ver van Rotterdam... Dit moeten we even uitleggen. Onze scoutinggroep heeft tegenwoordig een mooi clubhuis aan de Hoge Limiet in Schiebroek maar is in 1967 gesticht in Hillegersberg. Hier is de legende over Hillegonda een bekend verhaal. De oorsprong en naam van dit oude dorp zijn volgens de overlevering aan deze reuzin verbonden. Aan de Bergse Dorpsstraat staat haar beeltenis en zij is sinds 1930 het groepsembleem van een andere scoutinggroep in Hillegersberg. De Rotterdamse geschiedschrijver Gerard van Spaan vermeldt in 1698 dat Hillegonda een broer en zus had, ook van reuzengestalte:

Sommige beweren, dat deze Hillegonda nog een zus en een broer had (...) De zus van Hillegonda heeft lange tijd in Zeeland gewoond en werd daarom de Zeeuwse Reuzinne genoemd. Zij was zo groot, dat flinke kerels naast haar kleine jongetjes leken. En men voegt er aan toe: ze was zo sterk, dat ze in iedere hand met gemak een vat Hamburgs bier kon dragen. Ook haar broer Klaas Kitten was, volgens de overlevering, een flinke vent. Hij was geboren in Spaarnwoude. De kinderen durfden hem niet van voren aan te kijken. De langste kerel kon onder zijn armen doorlopen. Hij had een paar voetjes als

kleine bakermatjes: elk was zo groot als vier mans voeten; samen met een paar mooie handjes als sleggen, met een moedig, vlezig, rond vollemaansgezicht. Ik zeg je, het moet geen onredelijk postuur van een kerel zijn geweest.

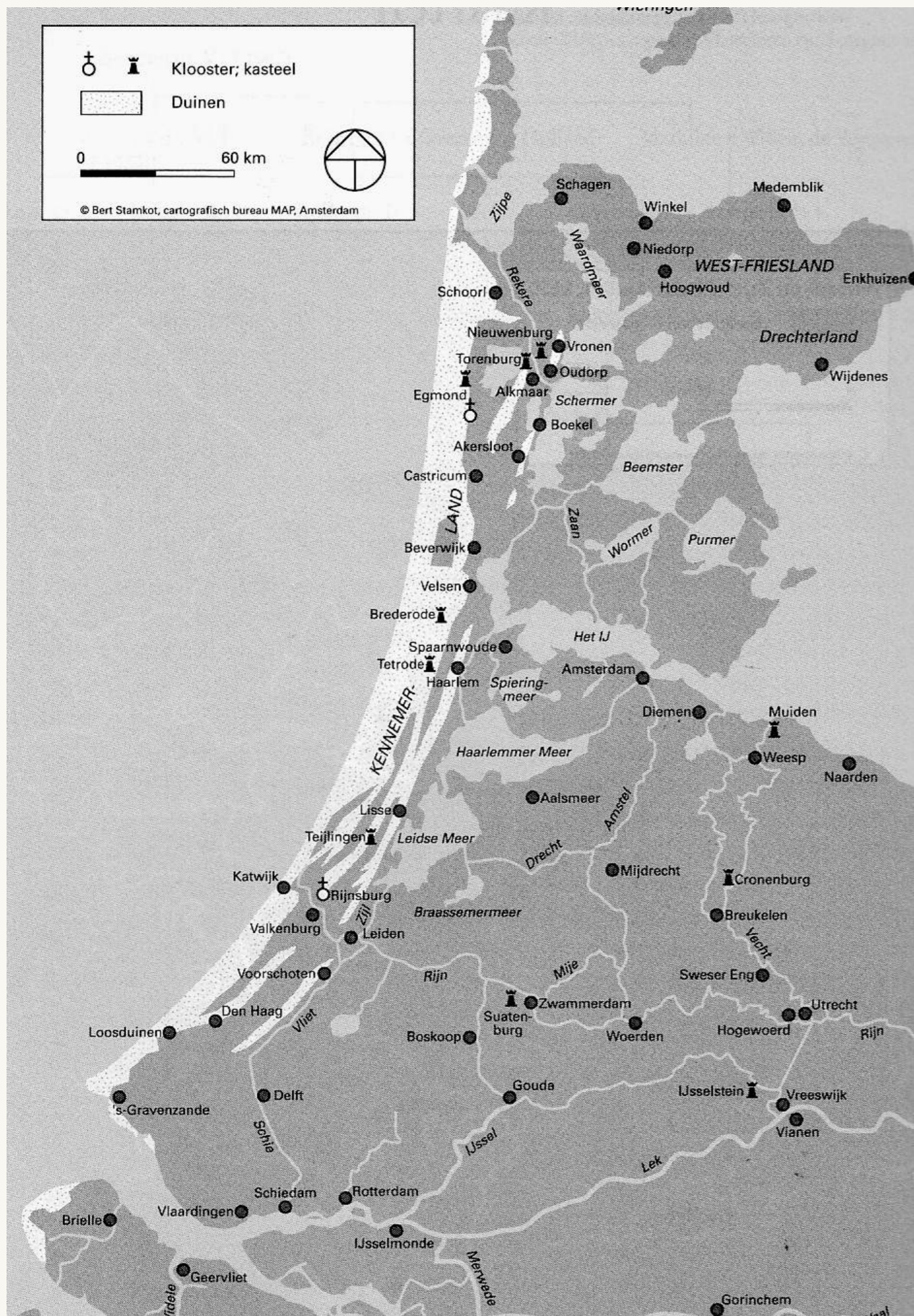
Klaas Kitten was dus de broer van Hillegonda. De ruïne van Huis ten Berghe, naast de Hillegondakerk, wordt door Van Spaan het reuzenhuis genoemd en toegeschreven aan Hillegonda, Klaas en hun Zeeuwsche zuster. Deze familieband was in 1967 de reden om bij de fusie van Den Berggroep en Fuuten een nieuwe scoutinggroep naar een minstens zo grote en stoere reus te vernoemen! Klaas Kitten siert sindsdien ons groepsembleem. Zijn imposante lengte blijkt uit het kerkje waar hij langs loopt: de Hillegondakerk.

Het bestaan van de Zeeuwsche reuzin wordt in de geschiedschrijving meermaals bevestigd. Zij verbaasde in 1323 alle gasten die aanwezig waren bij de kroning van Maria van Luxemburg tot Keizerin van het Heilige Roomse Rijk. Maar de historici twijfelen er sterk aan of Hillegersberg zijn oorsprong kent uit de legende van Hillegonda. Ze lijkt eerder een Middeleeuwse hoax! Maar genoeg over zijn zussen. Klaas Kitten is de naam. Is hij slechts een sprookje, een volksverhaal, of heeft hij echt bestaan?

omslag:
Oubaas Godefroy
bij de beeltenis
van Klaas Kitten in
Spaarnwoude (1995).

rechts:
De 'Sparewouwer
reus', illustratie van
Anton Pieck uit een
herdruk van Gijsbregt
van Aemstel (1936)

links:
Holland omstreeks
1300. Kaart van Bert
Stamkot (2001).

onder:
De ruïne van de kerk
van Spaarnwoude,
aan de Zuidwest
zijde te zien voor de
herbouwing in 1764.
Aquarel van C. van
Noorde: Gemeente
Archief Haarlem

Klaas van Kieten

Wanneer we in oude boeken gaan zoeken komen we de reus onder verschillende namen tegen: Claes 't Kleyntge, Nicolaus Kyethenius, Claes van Kijeten of Kyeten, Claes van Kieten of Klaas Kitten. De naam Klaas van Kieten is de meest gangbare schrijfwijze. De eerste die over hem schreef was Willem Procurator. Willem was een tijdgenoot van Klaas Kitten en ging in Spaarnwoude naar school waar hij de reus in levende lijve heeft gezien. Later werd hij geestelijke in het klooster van Egmond waar hij zijn Kroniek schreef, een soort geschiedenisboek. Hierin schreef hij in 1323 over ene Klaas:

...Zo was er ook in onze tijd een zekere Klaas, uit zowat de kleinste ouders in de stad Spaarnwoude geboren, die wat betreft massa met niemand te vergelijken was. Immers onder zijn gestrekte arm kon de toendertijd grootste doorlopen. Ook konden, als u vraagt naar de aard van zijn ledematen, onder zijn eigen schoenzool vier van de grootste voeten schuil gaan. Wij scholieren hebben vaak zijn maat opgenomen, van achteren komend, want hem van voren onder ogen te komen, daar waren wij vreselijk bang voor. En als hij

krachten had gehad in overeenstemming met zijn grootte, dan zouden de linies van de vijanden door de tegenwoordigheid van hem alleen vol vrees zijn geweest.

De volgende die over Klaas Kitten schreef was Cornelis Gerritszoon in zijn Divisiekroniek. Deze Cornelis, bijgenaamd Goudanus, was een tijdgenoot en collega van Erasmus. In die tijd was het normaal dat geleerden alleen in het Latijn schreven maar de Divisiekroniek uit 1517 werd uitgegeven in de volkstaal. Hierdoor kreeg het grote bekendheid en werd het tot in de 19e eeuw gebruikt als schoolboek voor de Vaderlandse geschiedenis. Naast het grote postuur van de reus, schrijft Goudanus ook over het zachtvaardige en goedgezinde karakter van Klaas Kitten:

...Van ene reus genaamd Claes van Kijeten (...) En desondanks was deze Claes een zachtmoedig en goedgezinde man, hij was niet fel en kwaad. Dus was het zeker geweest, dat als hij zo dapper, moedig en vroom was geweest van hart en van karakter als dat hij groot en sterk was van lichaam, dan zou hij alleen al daarmee de vijanden met zijn gezicht en aanwezigheid hebben verjaagd.

Deze overlevering over Klaas Kitten is door verschillende geschiedschrijvers overgenomen. Allemaal schrijven ze over de grote vriendelijke reus uit Spaarnwoude. De naam Van Kieten is ook goed bekend in Haarlem. In 1368 is hier de 'Vranckenstege van Kyeten' straat te vinden. De reus Claes van Kieten zou het bekendste lid van de familie Van Kyeten zijn geweest. De straat is nu bekend als Frankestraat.

Zijn lengte blijkt uit 't teken van zijn vadem

Dit rijmt de Haarlemse dichter Samuel Ampzing in zijn dichtwerk Beschrijvinge ende lof der stad Haerlem in Holland uit 1628. Hij maakt als eerste melding van twee stenen in de zuidmuur van de kerk in Spaarnwoude waaruit de lengte van de reus is op te maken. Deze stenen zouden al in 1450 zijn ingemetseld en geven aan hoe breed Klaas van Kieten kon vadem. Voordat de kerk voor de laatste maal werd herbouwd in 1764, is zijn vadem door verschillende onderzoekers opgemeten. Jan Marchant heeft dit meermaals zelf gedaan:

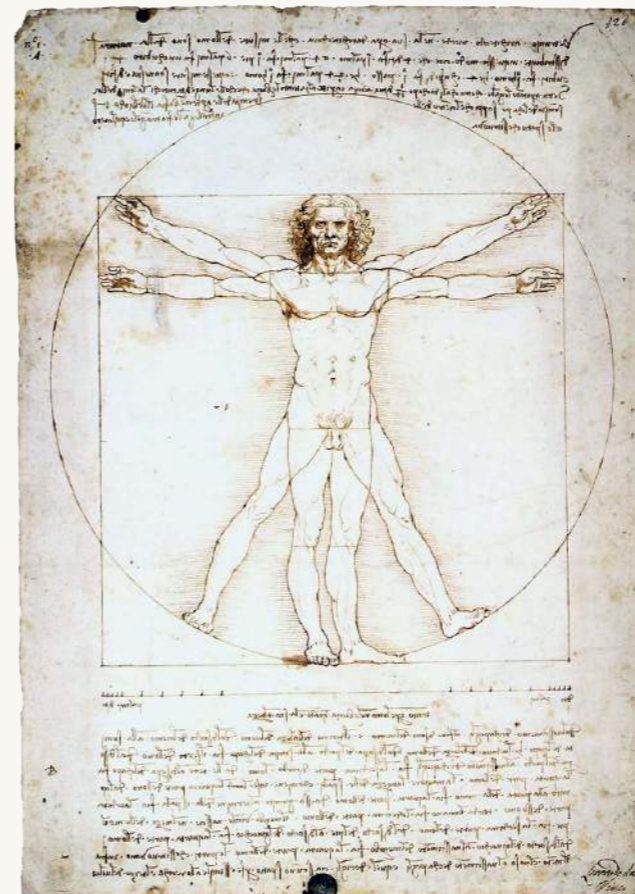
...Dat deze vaam van die Reus is, is volgens de algemene overlevering daar, wat ook wel ongelooflijk is, wanneer men de hoogte, wijde en oudheid van de Reuze-Vaam beschouwd. En mits Plinius, Vitruvius, en Heidfeldius zeggen: dat de mens net zo lang is als hij kan vaamen, heb ik en enige anderen, in de jaren 1738 en 1749, te Spaarnwoude, de lengte van Klaas van Kieten aan zijn Vaam afgemeten, en ontdekte dat deze 105 duimen lang was: zodat hij 9 Haarlemse voeten en 6 duimen lang was.

De lengte van een Haarlemse voet was in 1629 reeds 0,278 meter. In een Haarlemse voet gaan 11 duimen. Een vadem of vaam is de spanwijdte van de armen tussen de toppen van de middelvingers. Uit deze maat kan men de lichaamslengte bepalen. Dit toont Leonardo da Vinci aan met zijn beroemde schets van de Vitruvius man. Klaas Kitten zou volgens deze meting 2,65 meter lang zijn geweest. Dr. Maarten Willem Houttuyn heeft de vaam ook opgemeten en komt tot een iets grotere lengte:

*linksonder:
De kerk van Spaarnwoude met de 'Stompe Toren' met de vaam van Klaas Kitten, onder het derde raam van rechts. De kerktoren is nog oorspronkelijke toren van 1225.*

*rechts:
De Vitruviusman geschetst door Leonardo da Vinci in 1490 toont het stelsel van lichaamsverhoudingen.*

*rechtsonder:
Leidingweekend Klaas Kitten Groep 1995. Groepsfoto bij de kerk in Spaarnwoude met een beeltenis van Klaas van Kieten en zijn vaam. Voor zover bekend zijn er geen portretten van de Sparrewouder reus. De tekst op de stenen in de muur van de kerk luidt: VAAM VAN KLAAS KIETEN.*

...De Sparrewouder Reus, Klaas van Kyten, die in 't begin van de veertiende eeuw, zo men wil, geleefd heeft, schijnt nog iets langer geweest te zijn, namelijk acht en een half voet Rijnlands. Ik heb er, op 17 augustus van het jaar 1760, zelf de maat van genomen aan de muur van de kerk te Spaarnwoude; in welke, wegens haar bouwvalligheid, op 20 augustus van het jaar 1747 de laatste maal is gepredikt.

De lengte van een Rijnlandse voet was 0,314 meter. Acht en een halve Rijnlandse voet is dan 2,67 meter. Volgens het informatiebord bij de kerk is Klaas zelfs 2,69 meter lang geweest! En dat terwijl men rond 1300 gemiddeld maar 1,60 meter lang werd...

Tastbare bewijzen

In de kerk van Spaarnwoude is zelfs nog een eigendom van de reus te vinden: zijn paternoster (een soort gebedssnoer). Abraham Jacob van der Aa doet in 1847 als eerste verslag van: *...een paternoster van*

eene verbazende grootte. Het gebedssnoer is voorzien van een eikenhouten Lotharings kruis in koper gevat. De holle kralen van lindenhout kunnen worde opengeschroefd. De paternoster van Klaas en dertien houten beeldjes zijn tijdens een brand in 1573 uit de kerk gered door boer Dijkzeul. Bij het beleg van Haarlem werd het dorp namelijk verwoest door Spaanse troepen en ging het kerkje in vlammen op. Alleen de massieve toren en de kerkmuren bleven staan. Tot 1917 zijn deze voorwerpen bij de familie Dijkzeul in bezit gebleven. Sinds 2002 is de paternoster van Klaas Kitten te vinden in het kerkje van Spaarnwoude. Er wordt in 1936 door Aleyd Kickert tevens melding gemaakt van een paar grote klompen afkomstig van de reus. Dit schoeisel zou rond 1925 aan een ketting in de muur van de kerk hebben gehangen. Gerrit van den Beldt heeft in 2004 een aantal ooggetuigenverslagen gedocumenteerd van bejaarde mensen die de klompen aan het begin van de 20e eeuw hebben gezien bij de familie Dijkzeul op boerderij 'Einde Rust'. Ze waren toen al zeer vermolmd. Dit komt overeen met de geschiedenis van de paternoster. Er zou ook nog sprake zijn van en strohoed en een 'schreed' van Klaas Kitten, die ergens in de bodem afgedrukt staat. Dit kan echter door niemand met zekerheid worden bevestigd.

Sparrewouder Reus

Maar er is meer bekend over Klaas Kitten dan enkel een klein aantal tastbare bewijzen en zijn lengte. Hij stond algemeen bekend als de Reus uit Spaarnwoude. Het geboortedorp van de reus is oeroud en ontstond in de Middeleeuwen op een strandwal. Het dorp wordt voor het eerst genoemd in twee vroeg elfde-

eeuwse goederenlijsten van de abdij van Echternach in Luxemburg: in de ene lijst als Smirnerewalt, in de andere als Spirnerewalt. Volgens een oud volksverhaal is de reus daar geboren op een boerderij die nog steeds staat op de hoek van Kerkweg en Hoge Dijk: de huidige boerderij 'Claes van Kieten' (Kerkweg 34). In volksverhalen over de reus wordt daarom vaak naar zijn boeren afkomst verwezen. Gerrit van den Beldt, die in 2004 al eens uitgebreid onderzoek naar de reus heeft gedaan, schrijft hierover:

Deze boerderij zou eerst een herberg zijn geweest genaamd 'Van Outs de laetste Stuyver'. In het middelnederlands betekende het woord 'keet of kitte' herberg. De naam van Claes van Kieten zou dan uitgelegd kunnen worden als 'Claes van de Kroeg'.

Dirk Schrevel lijkt in 1648 ook zijn geboortjaar te vermelden:

...dat daar omtrent het jaar 1268 een zoon Enakims is geweest, een reus geboren in Spaarnwoude, zijn naam was Claes van Keyten.

uiterst links: Boerderij 'Claes van Kieten' zou het geboortehuis van de reus zijn geweest.

links: Paternoster van Klaas Kitten en een replica van zijn klompen, te vinden in de kerk van Spaarnwoude.

onder: Nederland in 1350 met de verschillende graafschappen of provincieën (bron: ngv.nl).

De ooggetuigenis van Willem Procurator die leefde van 1295 tot 1335, is opgeschreven in 1323. Hij zag de reus als scholier. Anthonius van Hove dateert reus rond 1296. Goudanus schrijft dat hij omstreeks 1300 heeft geleefd. Joost van den Vondel heeft hem een rol gegeven in zijn tragedie Gijsbrecht van Amstel dat op dramatische wijze het beleg van Amsterdam in 1304 beschrijft. Lieve van Ollefen plaatst hem omtrent de tijd van Graaf Willem de Goede: 1305-1388. Tenslotte is er door Jan Lenaertsz van de Vennecool een rekening uit 1351 bekend. Hierbij wordt vermeld dat men enige oorlogskosten heeft uitgekeerd aan grote Claes die met donderbussen (kanonnen) pleegde te schieten. Klaas Kitten zou in dat jaar betrokken zijn geweest bij de belegering van Slot Rozenburg te Voorschoten! Het is niet bekend wanneer de Sparrewouder reus is gestorven, of waar hij begraven ligt. Maar als we bovenstaande bronnen mogen geloven, dan heeft Klaas minstens 83 jaar geleefd!

Reis naar Engeland

Klaas Kitten is zelfs op een belangrijke missie geweest. Hij schijnt in 1296 te zijn meegereisd in het gevolg van heer Willem II van Egmont (1235-1304) en Dirk II van Brederode (1256-1318) naar Engeland. Hierover schrijven zowel Cornelis Gerritszoon als Anthonius van Hove. De reus zou de Engelsen versted doen staan!

Na de moord op graaf Floris V van Holland (27 juni 1296) werden Willem van Egmont en consorten door Koning Eduard I van Engeland in Bury St. Edmunds ontboden om staatszaken te bespreken. In deze plaats hield de Engelse koning zijn 'parlement'. De Nederlandse edelen die trouw bleven aan Floris V gingen ook diens zoon Jan ophalen die verbleef aan het Engelse hof en was uitgehuwelijkt aan Elisabeth van Engeland. Jan moest geïnstalleerd worden als nieuwe graaf van Holland want er dreigde na de moord op zijn vader een machtsvacuüm in de Nederlanden. Daarnaast was het hoog tijd om de handelsbetrekkingen aan te halen. Het lijkt erop dat de Nederlandse edelen op een botte manier werden ontboden, alsof het provincies van Engeland waren.

Klaas Kitten ging dus niet voor de lol naar Engeland. Hij droeg bij aan een belangrijke missie en was getuige van een koninklijke bruiloft. Het bewijs hiervan is niet helemaal duidelijk. Willem Procurator, de man die Klaas als eerste beschreef, noteert 59 deelnemers aan deze reis. Hij zou het moeten weten: Willem Procurator was in die tijd kapelaan van heer Dirk II van Brederode, een van de leiders van de missie. Er zijn twee officiële oorkonden bekend waarop 44 deelnemers bij naam genoemd zijn. De eerste is opgetekend in Ipswich op 8 januari 2007 bij het huwelijk. De tweede is opgetekend op 13 januari in Harwich vanwaar de delegatie weer vertrok naar Nederland. Klaas van Kieten staat niet op deze lijsten. Zijn deelname aan de reis wordt echter bevestigd door verschillende bronnen. De Nederlandse delegatie vertrok uiteindelijk op 29 januari 1297 uit Harwich terug naar Nederland. Over de aankomst in Zierikzee, drie dagen later, zijn geen details bekend over Klaas Kitten. Sommigen willen dan ook graag geloven dat hij in Engeland is gebleven.

Een pop van Klaas Kitten tijdens de twintigste groepsverjaardag (1987)

Sprookjes, sagen en liedjes

Naast de geschiedschrijving over Klaas Kitten zijn er een aantal legendarische volksverhalen over hem bekend. Er is zelfs een carnavalsliedje over de reus.

De volksverhalen gaan over zijn enorme lengte, kracht of dapperheid. Ze zijn bijeengebracht door Gerard van den Beldt in zijn geschiedschrijving over Het land rond de Stompe toren (2004). De lengte van Klaas Kitten wordt geïllustreerd in een strofe van het Spaarnwouder Volkslied: bij kerkdiensten zou hij door het hoge raam van de kerk naar binnen hebben gekeken omdat hij niet door de deur paste.

Ook op jonge leeftijd was hij al buitengewoon lang. Op een zekere dag, pas drie jaar oud en moe van het spelen, was 'kleine' Klaas op straat in slaap gevallen. Een paar boeren die daar met hooiwagens wilden passeren, meenden een volwassen vent op de weg te zien liggen en zeiden tegen elkaar 'Laten we die dronken kerel even een eindje opzij leggen'.

Het verhaal dat ook over andere reuzen wordt verteld is die van de ploeg. Klaas

Kitten was aan het ploegen toen er een edelman langskwam die aan hem de weg vroeg. Klaas pakte de enorme ploeg in zijn geheel op wees hiermee in de goede richting. In een andere variant van dit verhaal vragen mannen die met hem willen vechten waar de reus woont. Hij wijst met de ploeg eerst naar zijn huis en daarna zichzelf aan, waarna hij de verbijsterde mannen tegen de grond slaat.

Willem Jacob Hofdijk laat de sterke en dappere Reus van Spaarnwoude opdraven in zijn Kennemer Balladen (1850). Van dit gedicht is recent een liedje geschreven dat te vinden is op internet. Het verhaal is bekend geworden doordat het is opgenomen in Leesboek voor de Volksschool deel Wildzang (Lubbertus Leopold, 1873) en in Zomerloover deel 1 (Simon Abramsz. 1930). In dit verhaal proberen een visser, boer, krijgsman en veerman de reus over te halen om voor hem te werken, maar Klaas wimpelt de voorstellen af. Dan ontstaat er opeens paniek wanneer een stier uitbreekt:

*...Niemand bleef, dan — Klaas van Kieten.
Maar geheel alleen was hij niet: ene*

*linksonder:
Eerste strofe van het
carnavalsliedje 'Hier
zieje van Kieten'.*

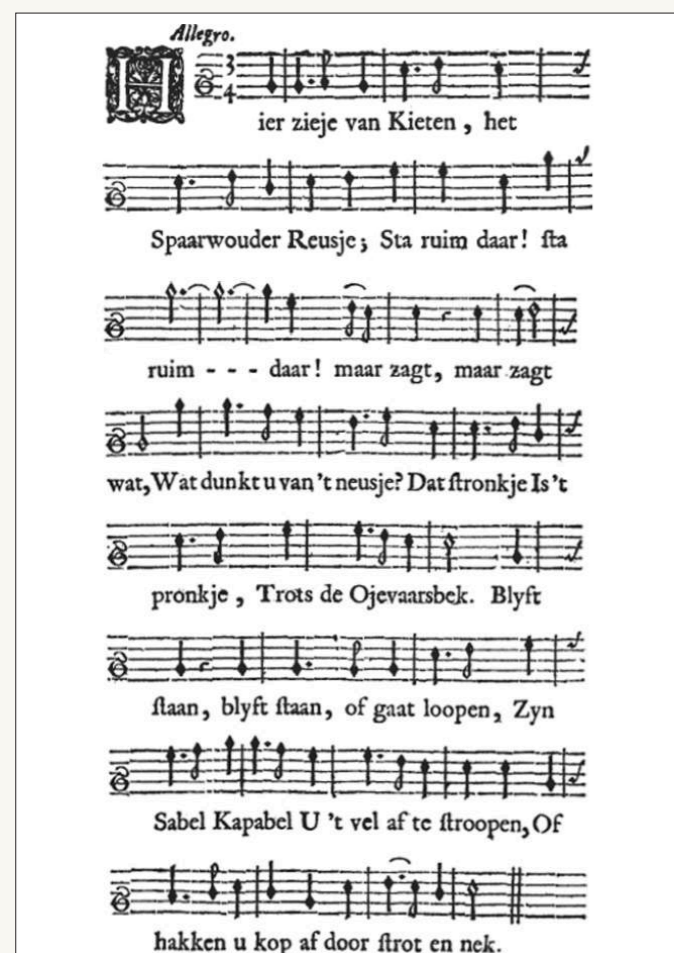
*rechtsonder:
Illustratie van Klaas
Kitten die niet wijkt
voor een uitgebroken
stier. Uit Zomerloover
deel 1 van Simon
Abramsz. (1930).
Een serie geïllus-
treerde leesboeken
ten behoeve van het
voortgezet onderwijs.*

*moeder met een kind op den arm kwam
in doodsangst langs de weg gevluht. De
stier naderde. Daar ontviel haar het kind.
Hoe nu? De stier is vlak bij. De moeder
laat zich over haar kind vallen, om het met
haar eigen lichaam te beschermen tegen
het woeste dier. Daar springt de stier toe,
buigt den kop en stoot. . . wat is dat? Ene
stevige vuist grijpt hem bij de horens, ene
vuist, zoo krachtig, als staal. En hoe hij zich
wringt en hoe hij wentelt en springt en trapt
en stampvoet — de ijzeren vuist houdt hem
vast. Nu komen allen toelopen, en enige
ogenblikken later is het beest gekneveld.
Het kind en de moeder zijn gered. Nooit
was de onbaatzuchtige reus groter, dan op
dat ogenblik.*

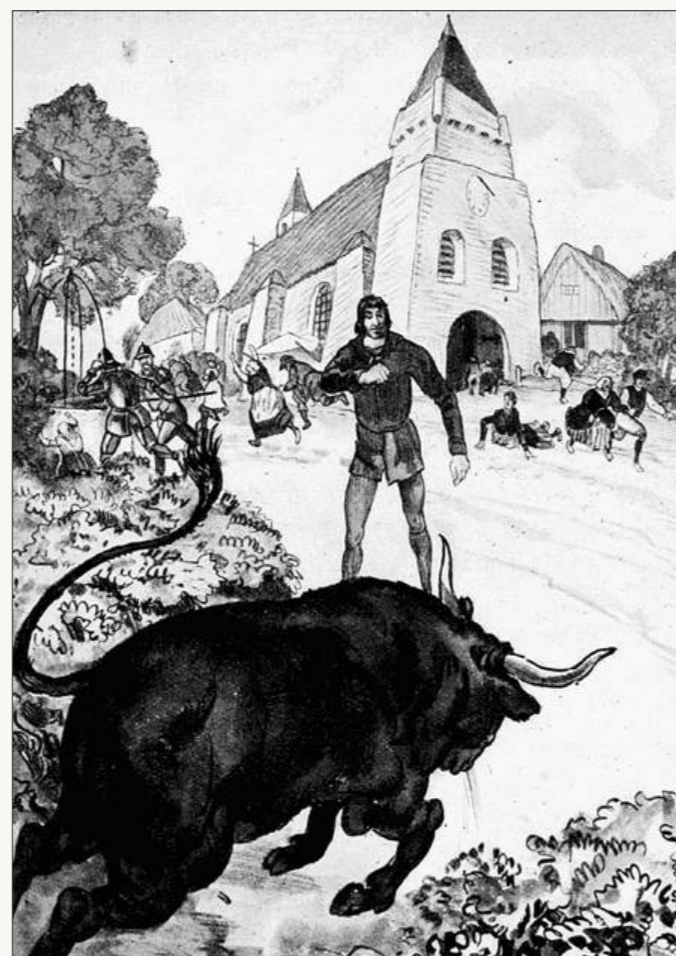
Dan zijn er nog verhalen over Klaas Kitten die zijn te typeren als zogenaamde 'heuvelsagen'. In het overwegend platte Nederlandse landschap vormt een heuvel of een eiland al snel een opvallend element. In het verleden is dit vaak verklaard door een volksverhaal waarin een reus de hoofdrol speelde. De legende van Hillegonda is een typisch voorbeeld hiervan. Bij het beeld van Hillegonda staat namelijk te lezen: *op Hillegonda's zand kwam Hillegersberg tot*

een eiland in de monding van de Mooie Nel, een breed stuk van het riviertje de Liede bij Spaarndam dat vroeger de Spaarne en de Haarlemmermeer met elkaar verbond.

Het mooiste kampvuurverhaal over Klaas Kitten is ongetwijfeld opgetekend door J.L. Keetelaar Jzn. In dit verhaal graaft Klaas samen met de Friese legende Grutte Pier (of Grote Pier, 2,15 meter lang) een schat op van goud en diamant. De schat zit in een stenen kist, ruim 10 el onder de grond: dat is meer dan 6,94m! Na ruim een uur graven, vinden ze de kist. Grutte Pier heeft een lang touw bij waarmee hij zich door Klaas Kitten het gat in laat hijsen. Na zes keer op en neer is heel de schat boven. Ze verdelen eerst het goud maar ze krijgen ruzie over de diamant. Dit loopt uit op een heftig gevecht. Pier krijgt van Klaas daarbij zo'n enorme trap dat het hem groen en geel ziet. En twee grote klappen verder valt Grutte Pier in het diepe gat. Klaas Kitten schrikt zich kapot en staat beduusd te kijken en te luisteren of hij de andere Pier hoort roepen. Maar het blijft beneden stil. Hij daalt met het touw af naar beneden en vindt Grutte Pier in een grote plas bloed:

Allegro.
Hier zieje van Kieten, het
Spaarnwouder Reusje; Sta ruim daar! fta
ruim - - daar! maar zagt, maar zagt
wat, Wat dunkt u van 't neusje? Dat stonkje Is 't
pronkje, Trots de Ojevaarsbek. Blyft
flaan, blyft flaan, of gaat loopen, Zyn
Sabel Kapabel U 't vel af te stroopen, Of
hakken u kop af door strot en nek.

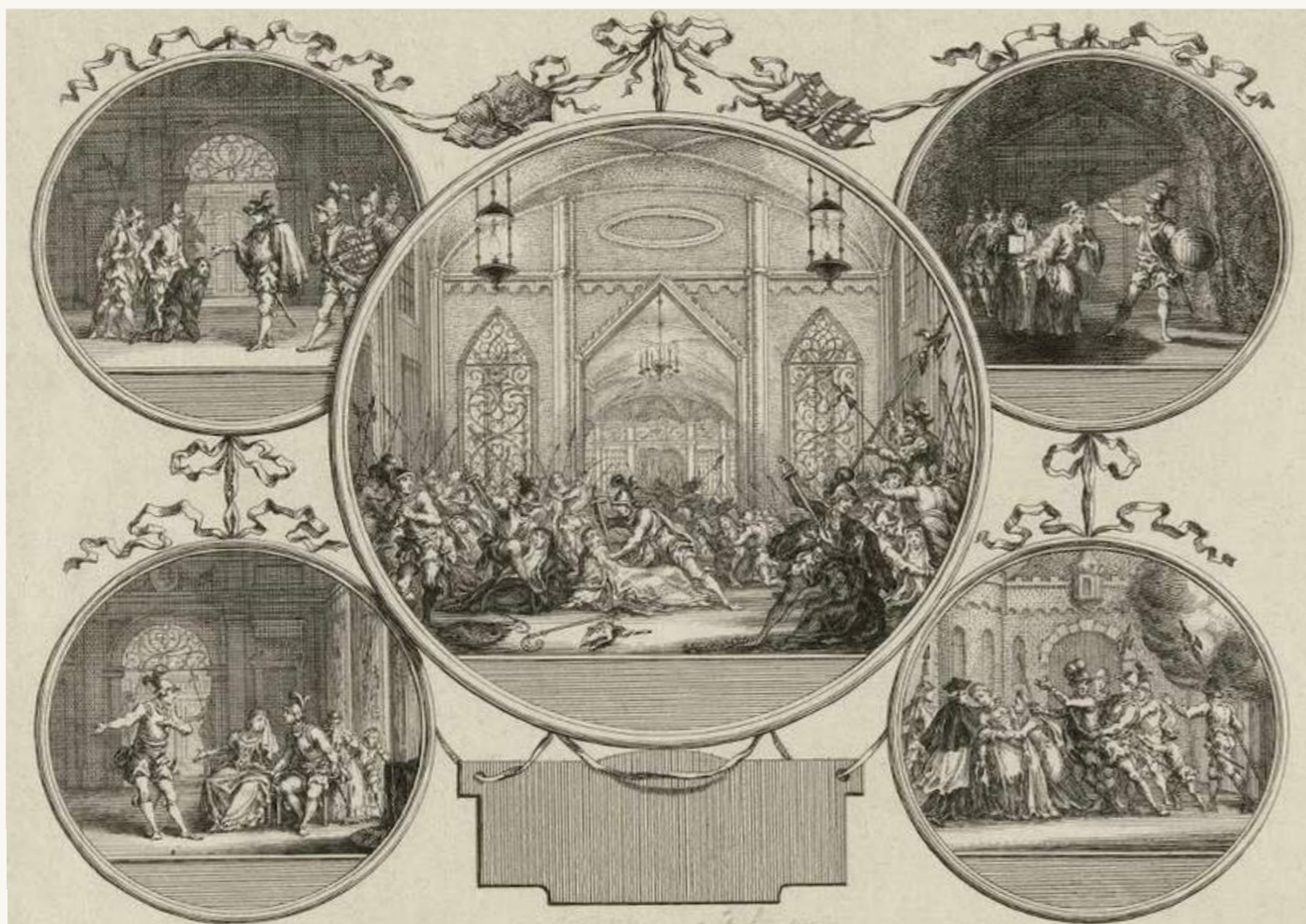

*boven:
De Lochemse berg,
volgens een kleur-
rijk sprookje van
Keetelaar het graf van
Grutte Pier, opge-
worpen door Klaas
Kitten (bron: www.
mijngelderland.nl).*

*stand. Maar ook aan Klaas Kitten worden
dit soort fratsen toegeschreven. Op een
dag moet hij van zijn moeder zand gaan
halen in de duinen. In de ene versie van
het verhaal om messen te slijpen en in de
andere versie is het zand bedoeld om in de
woonkamer te strooien als schone vloer.
Hij stopt het zand in zijn schort. Als hij
over het Spaarne stapt (een riviertje tussen
Haarlem en Spaarndam) krijgt hij kriebel
aan zijn neus. Hij krabt eraan en verliest
hierdoor het zand. Waar het zand in het
water valt ontstaat het eilandje de Rietpol.
In een andere versie van het verhaal is het*

*...De Groote Pier had bij zijn val de nek
gebroken, en uit wel twintig gaten bloedde
hij snel. Hij werd door Klaas nog efkes heen
en weer getrokken, maar 't leven was er uit:
de Groote Pier was dood!*

Klaas nam snel de diamant en het goud uit Pier zijn zakken en hees zich weer op. Hij sneed wat dennentakken en legde ze over het gat. Toen haalde hij thuis snel zijn reuzenschep en smeedde de kuil vol. Maar Klaas vond het nog niet genoeg. Hij ging de hele nacht door en smeedde een hele berg op Pier zijn graf. Deze berg staat nu

bekend als de Lochemse berg, een heuvel in de Achterhoek. Volgens het verhaal kan je hier nog steeds kleine stukjes diamant vinden die loskwamen bij dit legendarische gevecht.

Verschrikkelijk aanzicht of verschrikkelijke vent?

Los van recente prenten zijn er voor zover bekend geen authentieke afbeeldingen van Klaas Kitten. De prent van Wilhelmus Greven (1818) toont een simpele boer op blote voeten. Op deze prent is de beeltenis van Klaas Kitten bij de kerk in Spaarnwoude gebaseerd, alleen heeft hij hier zijn beroemde klompen aan. Op een uithangbord van het oude Raadhuis van Spaarnwoude moet een afbeelding van hem hebben gestaan, maar dat Raadhuis bestaat niet meer. Jan Marchant schrijft in 1751 over zijn ruige voorkomen in zijn Verhaal van reuzen boven de zeven voeten lang:

...ook hangt zyne Beeldtenis in het Uithangbord, van het zo genaamde Raadhuis, aldaar; waarvan een zeker Dichter

aldus opschrijft: Het Raadhuis pronkt en praalt, met Klaas van Kietens Beeld. In 't Uithangbord; een Reus, (tot 't Dorps eer) daar geboren.

(...) Om de zwaarte van zijn lijf en 't ruige hoofd, was hij een schrik voor vrouwen en kinderen; de schoolkinderen, zegt Goudhoeven, gaande of komende uit school zagen hem wel van achteren, maar van voren durfden zij hem niet aan te zien; en nochtans was deze Klaas een zachtmoedig en goedaardig man...

In deze beschrijving wordt overduidelijk verwezen naar het ooggetuigenverslag van Willem Procurator (die hem niet van voren durfde aan te kijken). De overlevering wordt nog wat extra aangedikt: alsof Klaas Kitten niet moeders mooiste was!

Deze getuigenis was voor Joost van den Vondel waarschijnlijk reden om de reus een rol van verschrikkelijke tiran te geven in zijn toneelstuk Gijsbrecht van Amstel uit 1637. In deze tragedie karakteriseert hij Klaas Kitten als een onbeschofte, gruwelijke vent die als krijgsman dient onder Diedrick van Haerlem

boven:
Scenes uit Gijsbrecht van Amstel: ets van Simon Fokke uit 1775; collectie Rijksmuseum. In de middelste scene, rechts torent Klaas Kitten met een opgeheven hellebaard boven iedereen uit.

rechts:
Literatuur over Klaas Kitten is op internet goed te vinden. Originële boeken zoals deze uit 1751, is te koop bij Van der Steur voor € 1.007,00.

en Willem van Egmont in het beleg van Amsterdam in 1304:

Dat speet den groote Reus, die liet zich vreeslijck hooren, En stack met hals en hoofd, gelijk een steile toren En spitze, boven 't volck en alle hoofden uit, En scheen een olyfant, die omsnoft met zijn' snuit. Zijn spietze was een mast in zijne grove vingeren. Ick zag hem man op man gelijk konijnen slingeren Wel driemaal om zijn hoofd, gevat by 't eene been, En kneuzen dan den kop op stoepen of op steen. Hy kan met zijnen pols een' burghwal over springen. Hy proeft op grendelen de deughd der staele klingen, En houwt met eenen slagh door yzer en door stael, En proeft zijn beckeneel op poorten van metael. Hy scheen een Polyfeem, het krijghsvolck scheen zijn kudde. De toren van 't stadhuis beweeghde zich en schudde, Zoo dick hy op een' post, of op den gevel stiet. Hy vreesde Herkles knods noch Samsons vuisten niet. De Kermers volgen hem, en Noorderlandsche knechten. (Vers 1301-1317)

Vondel legt met Hercules en Samson (wie Klaas Kitten niet zou vrezen) een directe relatie met de Klassieke mythologie en Bijbelse vertellingen waarin ook reuzen voorkomen. Vondel gebruikte het klassieke epos Aeneis van de Romeinse schrijver Vergilius als basis gebruikt voor zijn tragedie en heeft daarbij situaties en personen aangepast naar zijn tijd. Het heeft er alle schijn van dat Vondel de overlevering van Klaas Kitten een prachtige aanleiding vond om een reus met mythische krachten te introduceren in zijn werk. Hiermee schetste hij met veel dramatiek een vreeswekkend symbool van de vijand. De prent van Anton Pieck (1936) toont daarom een boosaardige, agressieve Klaas Kitten. Maar op deze manier doet Vondel de reus een groot onrecht aan. De geschiedenis leert ons juist dat Klaas Kitten zo'n fijne vent was. Door Joost van den Vondel raakte de Sparrewouder reus wel nationaal bekend bij het grote publiek!

Reuzenleer versus mythes

Reuzen als Klaas Kitten hebben altijd kunnen rekenen op de warme belangstelling van het algemene publiek in volksverhalen maar ook in de medische wetenschap door de afwijkende lichaamsgroei. Rotterdam heeft in haar recente geschiedenis ook een reus gekend: Rigardus Rijnhout (1922-1959) was 2,37 meter lang. Over een aantal reuzen zijn betrouwbare medische gegevens bekend, maar veelal waren reuzen een kermisattractie waarbij hun lengte werd overdreven. In zijn Natuur- en geschiedkundige verhandeling, over de reuzen en dwergen schrijft Wilhemus Greve in 1818 over verschillende historische reuzen en hun kenmerken. Zijn bewijs is de historische verhandeling van Dr. Maarten Willem Houttuyn die de vaam in Spaarnwoude heeft gemeten. Klaas Kitten zou maar 3 duimen korter zijn geweest dan de Bijbelse Goliath! In het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde is in 2004 nog een artikel verschenen van Wouter de Herder over Reuzengroei:

In de internationale medische literatuur zijn de (medische) geschiedenissen van de reuzen Daniel Cajanus (geboren in 1702 of 1703, Finland; 2,51m), Charles Byrne (1761, Ierland; 2,34m), Edouard Beaupré (1881, Canada; 2,51m) en Robert Wadlow (1918, Illinois, VS; 2,72m) goed beschreven.

Verhaal van REUZEN

boven de zéven Voeten lang.

Met een nieuw Berigt van den Sparwouder REUS KLAAS VAN KIETEN, in de veertiende Eeuw overleeden.

Alsméde een nette Beschryving van den Grooten KAJANUS, binnen Haarlem overleeden, den 27sten van Spróckelmaand, 1749.

En het oorspronklyk Verhaal der Grooten KEIE van Amersvoort, enz.

Waarby gevoegd is:

Een fraajje REDENVOERING, over een

REUS van 200 ELLEN, in de 14de Eeuw, (vólgens Bokasius,) in een Berg-Hól, gevonden.

DOOR

JAN MARCHANT.

Te Haarlem by Izaäk van der Vinne, Boek- en Papierverkooper, in de Warmoesstraat 1751.

En zyn te bekomen by den *Authéur*, te Haarlem in de Raavelingitceeg, en by de Boekverkoopers in andere plaatsen.

Ook van Nederlandse reuzen zoals Klaas van Kyeten (eind 13e eeuw; 2,67m), Gerrit Bastiaansz. de Hals (1620; 2,59m), Albert Johan Kramer (1897; 2,42m) en Rigardus Rijnhout (1922; 2,37m) zijn uitgebreide variétegegevens en/of medische gegevens bekend. Bekende Nederlandse reuzinnen waren Trijntje Kornelisse Keever (1614, 2,55m) en Kaatje van Dijk (1904; 2,32m). Waarschijnlijk werd bij de meeste reuzen en reuzinnen de excessieve groei veroorzaakt door een groeihormoonproducerend hypofyseadenoom, al dan niet in combinatie met hypofysair hypogonadisme. In de westerse wereld maakt de huidige medische stand van zaken het onwaarschijnlijk dat nog veel personen zich met volledig ontwikkelde reuzengroei zullen presenteren.

In het artikel van Herder staat de lengtegroei van Robert Wadlow gedocumenteerd. Deze Amerikaan werd maar 22 jaar oud en stopte in zijn leven niet met groeien. Hij leed aan reuzengroei. Klaas Kitten was maar 5cm kleiner. Als Klaas Kitten dezelfde groeispuurt als zijn Amerikaanse collega heeft gehad, dan was hij op zijn 12e al 2 meter lang!

Klaas Kitten was dus de langste Nederlandse man in de 13e eeuw. Er zijn diverse bewijzen zoals een ooggetuigenverslag, een gebedsnoer, klompen en twee stenen in de kerkmuur van Spaarnwoude. De historische bronnen van het Klooster van Egmond, waaronder de kronieken van Willem Procurator en Anthonius van Hove zijn van groot belang zijn voor de geschiedschrijving van Nederland. Maar in de geschiedschrijving van Nederland wordt ook kritisch gekeken naar het verhaal van Klaas Kitten. Door het ontbreken van verdere bewijzen meldt Jacob van Oudenhoven in 1654 dat de beschrijving van Klaas Kitten eigenlijk gaat over de Zuid-Hollandse reus Gerrit Bastiaansz. de Hals uit Lekkerkerk. Hiervan zijn botresten bekend die zijn lengte van 2,59 meter bewijzen. Lengte, zachtvaardig karakter en het feit dat ze beide uit kleine ouders zijn geboren komen overeen. Dit is voor Van Oudenhoven voldoende om te stellen dat Klaas Kitten een fabel is! Pieter Schrijver, een Nederlandse oudheidkundige uit Leiden, weerlegt deze twijfel over 'Nicolaes Kieten' in 1669 als volgt:

onder:
Prenten van reuzen waarvan de lengte is 'bewezen' door Wilhelmus Greve in zijn Natuur- en geschiedkundige verhandeling over reuzen en dwergen (1818): vrnl. Goliath van Gath - 2,75m; Klaas Kitten - 2,67m; Gerrit Bastiaansz - 2,59m; Trijntje Keever - 2,54m; Daniel Cajanus - 2,51m

...Dit zal mogelijk van allen niet geloofd worden, omdat het meer een fabel lijkt te wezen: Maar waarom zou men 't niet toch behoren aan te nemen, omdat er vroeger op het eiland Kreta, of Candia een mensenhoofd gevonden is, zo groot al een vat, en dat er in Indië mensen waren, met zulke lange oren die hun tot de voeten toe hingen.

Schrijvers' bron is het ooggetuigenverslag van Willem Procurator. Hij is het die in de kantlijn van diens Kroniek schrijft: Claes 't Kleyntge of Claes mette Kuijten. Een andere bron die hij noemt is het boek Batavia van Adriaen de Jonghe (1588). Dit verhaal vormde in navolging van de Divisiekroniek de basis voor de 'Bataafse mythe'. Deze traditie van vaderlandse geschiedschrijving ontstond in de 16e eeuw en bereikte haar hoogtepunt in 1796 met de stichting van de Bataafse Republiek. De Bataafse mythe was gebaseerd op het verhaal dat de Hollanders afstamden van de Bataven. De donkere Vaderlandse geschiedenis van het barbaarse 'Woud zonder Genade' werd in deze tijd ingewisseld voor het glorieuze 'Batavische Arcadia'. In een fantasierijke mix van feiten en fictie trachtte men de grootsheid van Holland te bewijzen. Het werd de politieke legitimatie van de opstand tegen de Spaanse koning. Een opstand die zou leiden tot de Tachtigjarige oorlog (1568-1648). De Hollanders eisten hun recht op politieke vrijheid op zoals hun Bataafse voorouders dat ook altijd hadden genoten onder de Romeinen. In deze 'geschiedschrijving' paste een reus als Klaas Kitten natuurlijk prima. De overlevering van Willem Procurator werd daarbij opgeblazen tot een verhaal met mythische proporties.

Wat overblijft zijn legendes en volksverhalen over een zachtvaardige, maar stoere reus. Gelukkig maar, anders was onze reus Klaas Kitten lang niet zo bekend en berucht. Ken je nog meer verhalen, afbeeldingen of liedjes over Klaas van Kitten? Mail ze naar Scouting Klaas Kitten Groep in Rotterdam! *

Bronnen

Abraham Jacob van der Aa (1792-1857), *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden*, V.10 (1847)
Simon Abramsz., *Zomerloover deel 1* (1930)
Samuel Ampzing (1590-1632), *Beschrijvinge ende lof der Stad Haerlem in Holland* (1628)
Theodoor Adriaan Arnold Maria Amstel, *De heren van Amstel 1105-1378* (1999)
Cornelius Aurelius (Cornelis Gerritszoon, 1460-1531), *Divisiekroniek* (1517)
Gerrit van den Beldt, *Het land rond de Stompe Toren, de geschiedenis van Spaarnwoude* (2004)
Jacomo Callot, *De carneval van Roomen of de vastenavonds vermaaklykheden* (1718)
Frank Camphuijsen, *Reus die een heuvel maakt (?)*
E.H.P. Cordfunke, *Een Hollands-Schots avontuur, 1291-1292: de claim van Floris V op de Schotse troon* (2005)
Johannes Leonardus Fenacolijs (Jan Lenaertsz van de Vennecool, 1577-1645), *Corte historische aenteyckeninghen* (1616)
Wilhelmus Greve, *Natuur- en geschiedkundige verhandeling, over de reuzen en dwergen* (1818)
Elizabeth den Hartog, *De oudste kerken van Holland* (2002) - blz. 206
Wouter de Herder, *Reuzengroei: een historische en medische beschouwing* - in Nederlandse Tijdschrift van Geneeskunde (2004)
Willem Jacob Hofdijk, *De Kennemer Balladen* (1850)
Martinus Houttuyn (Maarten Willen Houttuyn, 1720-1798), *Natuurlyke historie deel 1* (1761)
Anthonius Hovaeus (Anthonius van Hove), *Chronijck van Egmont* (opgeschreven in 1558, uitgave 1630)
Hadrianus Junius (Adriaen de Jonghe, 1511-1575), *Batavia* (1588)
J. L. Keetelaar Jzn. (1866-1933), *Brummels uut den achterhook* (1923?)
Aleyd Kickert, *Trekken en Natuurgezichten* (1936)
Lubbertus Leopold (1839-1916), *Leesboek voor de Volksschool, vijfde deeltje 'Wildzang'* (1873)
Randall Lesaffer, *In Europa: een zoektocht naar vrede? 1453-1763 en 1945-1997* (1999)
J. Van Limborgh, *Gerrit Bastiaansz. de Hals 'de grote boer' van Lekkerkerk* (1558)
Jan Marchant, *Verhaal van reuzen boven de zéven voeten lang* (1751)
Meertens Instituut, Nederlandse Volksverhalenbank
Casper of Gaspard Nemius, *Chroniek van Holland, Zeeland en Friesland* - p.109 Coll. 4 (?)
Lieve van Ollefen, *Nederlandsche Stad en Dorp-beschrijver deel I: Het Ambacht Hillegondsberg, en Rotteban waarin de dorpen, Hillegondsberg, en Bergschenhoek* (1793)
Lieve Ollefen (1793) naar Simon de Vries, *Kronijck der Kronijcken - deel IV p.91* (1685)
Jacob van Oudenhoven, *Out-Hollandt, nu Zuyt-Hollandt* (1654)
Walter Prevenier en J.G. Smit, *Bronnen voor de geschiedenis der dagvaarten van de Staten en steden van Holland vóór 1544 deel 1: 1276-1433* (1987) - dagvaart nr. 15, 16 en 17
Willem Procurator (1295-1335), *Kroniek* (1332) - vertaling Marijke Gumpert-Hepp (2001)
Dirk Leendert Roth, *Ene stille waerheyt van sware dingen* (2007)
Theodorus Schrevelius (Dirk Schrevel, 1572-1649), *Harlemias* (1648)
Petrus Scriverius en Pieter Brugman, *Beschryvinge van alle de graven van Holland, Zeeland ende Vriesland V. 1-2* (1669)
J.R.W. Sinninghe, *Katalog der niederländischen Märchen-, Ursprungssagen-, Sagen- und Legendenvarianten* (1943)
Gerard van Spaan (1651-1711), *Beschrijvinge der Stad Rotterdam en eenige omleggende dorpen* (1698)
Jan Willem Verkaik, *De moord op graaf Floris V* (1996)
Joost van den Vondel (1587-1679), *Gijsbrecht van Amstel* (1634)
Auke van der Woud, *de Bataafse hut* (1998)
www.ijpelaan.nl
www.lichtoplegenden.nl/de-gvr-van-spaarnwoude
www.meertens.knaw.nl
www.noord-hollandsarchief.nl
www.stompe-toren.nl

Tijdslijn Klaas Kitten

1268
Geboren in Spaarnwoude van kleine ouders op boerderij 'Claes van Kieten'

1296
Reis naar Engeland in het gevolg van Willem II van Egmond om staatszaken te bespreken met de Engelse koning na de moord op graaf Floris V

1368
'Vranckenstege van Kyeten' in Haarlem nu de Frankestraat

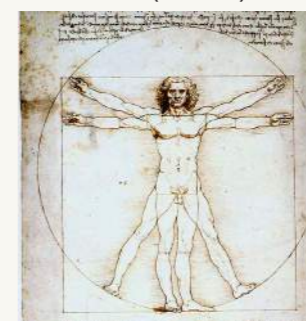
1323
Willem Procurator schrijft zijn ooggetuigenverslag over Klaas Kitten

1450
Vaam van Klaas Kieten aangebracht in de zuidmuur van kerk in Spaarnwoude

1570
Opgenomen in *Batavia* als bewijs van de Bataafse mythe

1738
Jan Marchant meet de vaam van Klaas Kitten: 9 Haarlemse voeten en 6 duimen (2,65m)

1923
Kleurrijk fabel waarin Klaas Grote Pier vermoordt en de Lochemse berg als zijn graf opwerpt

1936
Getuigenis van reuzenklompen bij familie Dijkzeul

nu

1269
Huis ten Berghe voor het eerst genoemd in een oorkonde, door Gerard van Spaan toegeschreven aan Hillegonda en Klaas Kitten als het 'reuzenhuis'

1297
Aanwezig bij het huwelijk tussen graaf Jan I van Holland en Elisabeth van Engeland te Ipswich

1304
Tragedie *Gijsbrecht van Amstel* waarin Joost van den Vondel de reus opvoert als onbeschofte, gruwelijke vent

1351
Melding van een rekening uitgekeerd aan grote Klaas voor het schieten met donderbussen

1517
De reus opgenomen in de *Divisie-kroniek* als zachtaardige en vriendelijke man

1573
Boer Dijkzeul redt de rozenkrans van Klaas Kitten uit de kerk die in vlammen opgaat

1850
Hofdijk schrijft zijn Kennemer balladen met een heldenrol voor Claes

1760
Dr. Martinus Houttuyn meet de vaam van Klaas Kitten: 8,5 Rijnlandse voeten (2,67m)

1967
Oprichting Klaas Kitten Groep door een fusie tussen Den Berg groep en Fuuten

© KKG, 2014

SCOUTINGGROEP KLAAS KITTEN

1967
ROTTERDAM

© KKG, 2015